

NE EKONO MICKĚ OTĀZ KY

Lenka Farkačová

NE EKONO MICKĚ OTĀZ KY

Lenka Farkačová

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude **trestně stíháno**.

Automatizovaná analýza textů nebo dat ve smyslu čl. 4 směrnice 2019/790/EU a použití této knihy k trénování AI jsou **bez souhlasu nositele práv zakázány**.

Ing. Lenka Farkačová, Ph.D.

Neekonomické otázky

Vydala Grada Publishing, a. s.
U Průhonu 22, 170 00 Praha 7
tel.: +420 234 264 401
www.grada.cz
jako svou 9179. publikaci

Odpovědný redaktor Petr Somogyi
Grafická úprava a sazba Jan Šístek
Návrh a zpracování obálky Vojtěch Wagner
Počet stran 176
První vydání, Praha 2024
Vytiskla TISKÁRNA V RÁJI, s.r.o., Pardubice

© Grada Publishing, a.s., 2024

Názvy produktů, firem apod. použité v knize mohou být ochrannými známkami nebo registrovanými ochrannými známkami příslušných vlastníků.

ISBN 978-80-271-7203-0 (ePub)
ISBN 978-80-271-7202-3 (pdf)
ISBN 978-80-271-3899-9 (print)

Obsah

O autorce	7
Předmluva	9
Upozornění	13
Zodpovězení první otázky aneb slova věnovaná ekonomii nejen od osobností samotné ekonomie	15
1. Oni	17
1.1 Proč se málokteré ekonomické predikce naplní? O ekonomických školách to není!	20
1.2 Co by se skutečně stalo, pokud by vláda každému jednotlivci dala 10 tisíc korun? Aneb co politici nepredikují a měli by!	29
1.3 Proč centrální banky chtějí inflaci, když zvyšování cenové hladiny znehodnocuje naše úspory?	36
1.4 V čem nás (nejen) novináři nejčastěji uvádějí v omyl? A proč to vlastně dělají?	43
1.5 Haló, haló, proč je ekonomů málo? Kde se rodí ekonomové, aneb selhává výuka ekonomie na vysokých školách?	48

2. My	57
2.1 Co by se stalo, kdyby byly peníze znovu kryty zlatem?	58
2.2 Vyšší export je pro nás dobrý... skutečně?	65
2.3 Přechod na euro? Proč po přijetí jednotné měny dochází k růstu cen? Je to stejný efekt, jako když rostou houby po dešti?	75
2.4 Jak Keynes ovlivňuje naše lidské bytí?	83
2.5 Jaké zdanění ještě vydržíme? Čeho je moc, toho je příliš... ale co je „moc“?	92
2.6 Ve kterém momentu volíme mezi základními ekonomickými zly?	103
3. Já	113
3.1 Zabezpečení na důchod aneb kolik budeme potřebovat, jak je to s úsporami a kolik si tedy (ne)uspořit?	114
3.2 Investování: vyplatí se poslouchat ekonomy, finanční poradce, nebo rady maminky?	126
3.3 Proč se málokdy rozhodujeme/chováme racionálně?	135
3.4 Spravedlivá odměna jako magické zaklínadlo i chiméra – co na to trh práce a česká realita?	141
4. Ještě nekončíme	161
5. Stručný slovníček ekonomických pojmů	163
6. Seznam zdrojů	165
7. Rejstřík	171

O autorce

Lenka Farkačová (publikovala i pod rodným příjmením Říhová) získala v roce 2018 doktorský titul z hospodářské politiky, specializace finance. Ještě předtím ale obdržela cenu profesora Vencovského pro ekonomy do pětatřiceti let za práci *Daňová konkurenceschopnost podniků cestovního ruchu v mezinárodním kontextu*, kterou převzala z rukou guvernéra České národní banky. Podstatnou část dosavadního života věnovala výzkumné a vědecké činnosti. Přednáší ekonomii na univerzitách, publikuje v odborných recenzovaných časopisech. Její články můžete pravidelně číst i v časopise *Práce a mzda*. Především ale ráda diskutuje a ukazuje, že ekonomie není jen teorie sama pro sebe! Je to nástroj, jak porozumět chodu světa. Připravila proto publikaci, kterou držíte v rukou a jež by měla odlehčenou formou odpovědět na mnoho palčivých ekonomických otázek i otázek, které zdánlivě ekonomické nejsou.

Je autorkou knihy *Neučebnice ekonomie* (Grada, 2021).

Předmluva

Krátce po vydání *Neučebnice ekonomie*, kterou jsem zahájila svoji pomyslnou cestu popularizace ekonomie prostřednictvím knih, jsem pro vás připravila druhý titul, nazvaný tentokrát *Neekonomické otázky*.

Co se mi od vydání předchozí knihy podařilo? Uplynula krátká doba, ale přesto tu je několik zajímavých momentů – a protože je ekonomie i o číslech, podívejme se na nějaké počty, respektive součty:

- Podařilo se mi nejen připravit **1** certifikovanou metodiku zaměřenou na odměňování, ale také ji certifikovat Ministerstvem práce a sociálních věcí České republiky (bude o ní řeč v závěrečné části knihy).
- Měla jsem tu čest během různých přednášek a cvičení seznámit **500+** studentů bakalářského a magisterského studia s ekonomikou.
- Můj odborný recenzovaný článek, věnovaný zkoumání postojů českých studentů a absolventů k výuce ekonomie, obsahoval **37 000+** znaků (a obdobný počet zdvihnutých obočí). Na tento článek ostatně jistě narazíte při pročítání této knihy.
- Poslední číslo je věnované všem, kteří baží po odpovědi na ryze neekonomickou otázku: **Jak dlouho trvalo napsat tuto knihu?** Jedná se o jednu z nejčastějších otázek, na kterou je velice obtížné odpovědět. Nejde totiž jen o hodiny psaní, ale i dlouhé hodiny dohledávání a ověřování informací, nepočítaje další hodiny korektur a grafických úprav. Ale protože je tato kniha o odpovědích, tak i na tuto otázku odpověď mám, byť trochu šalamounskou. Úplně první verzi rukopisu

tohoto ekonomického pokusu jsem psala podle historie Wordu přes **12 240** minut. Stálo to za to? Posuďte sami.

Vítám vás tedy u (ne)ekonomických otázek! Ti z vás, kteří již četli *Neučebnici ekonomie*, možná již zdánlivě tušíte, o co půjde, ale budu naprosto upřímná: na základě mé předchozí knihy odhadovat obsah jejího následníka skutečně nelze.

Proč?

Za první, pojďme využít vysvětlení skrze ekonomii. Pokud byste předpokládali, že nová kniha bude obdobná jako ta předcházející, pak jsme **v pasti adaptivního očekávání**. Jinými slovy: na základě poznání minulosti předpokládáte, co bude, a tím si minulost zrcadlíte do budoucnosti. Ač se my lidé tohoto přístupu často dopouštíme, trochu se tím ochuzujeme o vidinu čehokoliv nového.

Za druhé, platí zde pravidlo Barneyho Stinsona z amerického seriálu *Jak jsem poznal vaši matku*, které zní:

„New Is Always Better“ („Nové je vždy lepší“)

Za třetí (a trochu seriózněji oproti předešlému bodu), tato kniha je věnována otázkám – a jak název napovídá, je zaměřena na otázky navazující na oblast ekonomie a také ekonomiky! Nejdříve se tedy pojďme podívat na to, **proč otázky?**

- Zeptat se ve třech letech rodičů, proč svítí slunce? Žádný problém!
- Zeptat se v pubertě vysněného protějšku, jestli zajde do kina? Problém...
- Zeptat se na první velké poradě CEO na otázku týkající se firmy, která se zdá být všem jasná? Často problém...
- Zeptat se po dvou letech manželství sám sebe, zda byla svatba skutečně dobrý nápad? Velký, velký problém!

Kladení otázek – činnost, která nám jde v prvních letech života tak lehce – se stává s přibývajícím věkem čím dál složitější. Možná, že naše přirozená zvědavost neutuchá, ale zároveň rostou naše obavy. Zeptáme se správně? Pochopí mě ten druhý? Neodsoudí mě? Mám se vůbec ptát, stojí mi to za

to? A na co přesně se vlastně chci zeptat? A hlavně: **Není kladení otázek chápáno jako projev vlastní neznalosti?**

Tohle vše vede k tomu, co je empiricky zjištěno: **Čím je člověk starší, tím méně se ptá. A to je škoda!** Přitom otázky podněcují kreativitu, a to nejen toho, komu je otázka položena (a to i v případech, kdy je ten, kdo se ptá a kdo má odpovídat, tatáž osoba).

Samozřejmě je klíčová formulace otázky. Vždyť právě formulací otázky můžeme doslova zmanipulovat odpověď. Své by mohli vyprávět statistici a všichni, kdo připravují například předvolební průzkumy nebo další výzkumy (třeba i pro své lobbistické záměry). Říká se tomu **sugestivní otázky**,¹ což jsou zkrátka otázky, kterými komunikačnímu partnerovi doslova podouváme svůj názor.

Známe to ze vztahů. Poznáváte... sami sebe?

„Víš, když já bych tak moc chtěla k moři, úplně bych potřebovala, aby se mi vitamín D vpil do kůže! Pak budu úplně nejšťastnější a ty díky tomu taky. Co říkáš?“

Nebo

„Určitě se shodneme, že nejezdit tento víkend k vašim je nejrozumnější řešení, že?“

Ano, většina z nás podobné manipulativní otázky někdy položí. V určitý životní moment snad všichni sklouzneme k jejich užívání (a zneužívání) a těžíme z toho, že **se nám dostane odpovědi, kterou chceme, nikoliv však poznání, kterého (ne)toužíme dosáhnout.**

Pokládáním základních ekonomických otázek se ale lidstvo ne-snaží utvrdit ve svém názoru, ale naopak odhalit, jak věci fungují, jaké rozhodnutí je racionální nebo jen lepší.

Nezákladnější ekonomické otázky nalezneme v mikroekonomii a daly by se shrnout do několika slov:

**CO?
JAK?
PRO KOHO?**

¹ Sugestivní otázky jsou někdy označovány i jako návodné a světe, div se, jsou všude. Slycháváme je ve vztazích, v práci, ve škole, ale třeba i během politických diskuzí. Objeví se zkrátka všude, kdekoliv se vyskytují lidé, kteří jsou připraveni mistrně podstrčit svůj názor.

Jinými slovy: Co vyrábět? Pomocí kterých zdrojů a výrobních faktorů vyrábět? A v neposlední řadě: pro koho vyrábět?

Zdá se vám to málo? Souhlasím – a právě proto vám přeji fajn chvíle strávené objevováním odpovědí na otázky přichystané na dalších stránkách této knihy.

Upozornění

Kniha je napsaná tak, aby jejímu jádru porozuměl každý. Ovšem pokud jste se doposud ekonomii vyhýbali stejně úzkostlivě jako řada lidí zubaři při počínajících obtížích nebo pokud chcete některé věci pochopit více do hloubky, doporučuji sáhnout například po *Neučebnici ekonomie* nebo po jiném popularizačním (či rovnou odborném) textu, který se zabývá základními principy, pojmy a zákony ekonomie. Případně neváhejte využít slovník pojmů na konci této knihy.

Zodpovězení první otázky aneb slova věnovaná ekonomii nejen od osobností samotné ekonomie

Otázka 1: Co (po)přát ekonomii?

*„Přeji EKONOMII, aby se jako vědní disciplína stále rozvíjela, byla co nejvíce **E**mpiricky podložená, dobře **K**omunikovatelná a srozumitelná veřejnosti, **O**dborně stále na výši, tedy aby budoucí **N**obelisté za tento krásný společenský obor napomohli vyřešit další palčivé problémy dnešní doby, aby byla **O**bjevná a **M**ultidisciplinární, což bude v dnešním světě umělé inteligence i pro ni novou příležitostí. Snad také ekonomie neztratí nic na své přitažlivosti a bude nejen pro své studenty **I**ntelektuálně zajímavá a **E**nvironmentálně bdělá.“*

Přeji EKONOMII, aby její zkoumání omezených zdrojů alokovaných mezi jednotlivá alternativní využití stále nacházelo nové metody a postupy, které by napomohly tomu, že se všichni budeme mít lépe, tedy dojde k Pareto zlepšení.“

Prof. Ing. et Ing. **Luboš Komárek**, Ph.D., MSc, MBA,
ředitel odboru vnějších ekonomických vztahů ČNB

„Když Charles Darwin kdysi dumal nad tím, jak může fungovat evoluční vývoj, našel inspiraci v ekonomickém pojednání o růstu populace. Byla to tedy ekono-

mie, kdo mu vnukl myšlenku přírodního výběru a inspiroval jednu z nejvýznamnějších knih novověku. Jednu z nejinspirativnějších knih dneška, Myšlení rychlé a pomalé, napsal Daniel Kahneman – nositel Nobelovy ceny za ekonomii. Zdaleka ale nejde jen o inspiraci vyvolených jednotlivců: zaposloucháte-li se do dětských hlásek našich ratolestí, od školky až po pracovní kolektivy dospěláků, všichni řešíme prakticky totéž: co kdo (ne)má; co mi kdo (ne)půjčí/(ne)dá a za jakou cenu; jakou má co hodnotu (ve srovnání s tím a tím). Od kolébky po hrob se chtě nechtě většinově zabýváme právě tím, co by se dalo nazvat výrobou, distribucí a spotřebou ekonomických statků – jen jsme si nikdy nenavykli uvažovat o tom hlouběji. Ekonomie to dělá za nás. A najde-li se knížka, která nám lidským jazykem vyloží, jak vlastně (ne)fungujeme a proč, myslím, že to bude inspirace skutečně na celý život.

Přeji proto ekonomii, aby se nebála svěřit svá nelehce nabytá vědecká tajemství rukám šikovných vypravěčů a vypravěček a skrze ně nás všechny inspirovala – každého právě tím, co zrovna nejvíc potřebuje na své evoluční cestě životem.

RNDr. **Josef Lhotský**, Ph.D.

fanoušek evoluce, vypravěč příběhů a agilní kouč

1. Oni

Je jen tenká hranice rozlišující pojmy **já, my, oni**. Ano, čistě jazykově JÁ jsem jedinec, snad i racionálně uvažující. MY je více lidí, zkrátka skupina, ve které jsem i já, a naopak ONI je partička lidí, do které vlastně tak trochu nepatřím. Zatím to dává smysl. Ostatně s takovým rozlišením by se spokojili nejen mnozí jazykovědci, ale i sociologové. I když sociologické pojednání o JÁ a ONI je snad ještě složitější než diskuse nad tím, zda je více lidí, kteří si stěžují v zimě, že není léto, nebo těch, kteří si v létě stěžují, že je moc horko a že chtějí zimu (pravdou je, že to často nejsou dvě skupiny, ale titíž lidé). Ovšem nedělejme si život složitější, než je. Jsme na poli ekonomie a můžeme si tak polemiku usnadnit na vskutku nejjednodušší rozlišení: **JÁ, MY a ONI**.

Zatímco řada pseudo-zaručených návodů, guru a knih doporučuje „soustředit se jen na sebe a dosáhnout tak plného štěstí“, pravdou zůstává, že můžete dělat psí kusy, ale právě ONI (respektive JEJICH chování, rozhodnutí, kroky) naše životy ovlivňují, ať chceme nebo ne. A cílem prvních stran knížky skutečně není zničit čtenářovo sebevědomí a přesvědčení, že může změnit svět. Svět změnit můžete, jen se k NIM musíte přidat.

A kdo že jsou ti ONI?

Řečí ekonomie jsou to **další ekonomické subjekty**. V základu se tak bavíme o domácnostech, firmách, státu, ale i o finančních institucích, zahraničních subjektech apod. A ano, **jejich rozhodování a chování ovlivňuje přímo i nás samotné, náš život i blahobyť**. Nejedná se o zběsilou konspiraci splašených myšlenek v hlavě zbloudilého jedince, jen o konstatování reality.